

1919. 733 nap

HORVÁTH JÓZSEF, KEKESDI GYULA, NEMES JÁNOS
ÉS ORDAS NANDOR RIPIORTSOROZATA

244

13.

A sánta Lucifer

1919. március 21-én reggel a feszült izgalom forgószela söpört végig a Váci úton. A Ganz Hajógyárban már a hajnali órákban gyülekeztek a munkások. Igaz, sokan éjjelre is ott maradtak. Reggel megkezdték a munkát, de mindannyiuk tekintete az ajtókra szegeződött. Potyondit várták, a főbizalmi, aki Holub Alajos, Nagy Ferenc és Kovács Árpád bizalmiférfiakkal még előző este a gyújtófogházba látogatott Kun Béláékhoz. Éjjel üzenet is érkezett tőlük: Készüljetek, lehet, hogy szükség lesz a fegyverekre.

A hajógyáriak simogató pillantásokat vetettek a ládákban fénylő Manlicherekre. Ezek a fegyverek bátor helytállásról tanúskodtak. Még az őszirózsás forradalom kirobbanása előtt, a szomszédos laktanya csendőrei vallatás közben agyonverték Csordás kazánműhelyi szíjgyártót. A hajógyáriak válaszul megtámadták a laktanyát, a csendőroket szétkergették és zsákmányul ejtették a fegyvereket. Hasonló rohammal szereztek meg a Váci úti vámórség fegyvereit is.

Reggel 8 óra körül szomorú közzjáték tette borongóssá a hangulatot. 1918 októberében a kegyetlen bánásmód miatt agyonlöt-

te magát a hajógyári Duna-ágban horgonyzó egyik monitor fiatal matróza. A tragikus áldozat sokáig ott feküdt a parton, pokróccal letakarva, bosszúra ösztönözve a hajógyáriakat. S éppen március 21-én, a történelmi nap reggelén érkezett a régen halott matróz idős paraszt édesapja a gyárba, hogy megtekintse a heiyet, ahol fia a végzetes tette szánta rá magát.

Komor ünnepélyességgel, néma együttérzéssel kísérték végig a parton, s végül megálltak az emlékeztető helyen.

A feszültség csak nem akart engedni, s Potyondiék nem jöttek... Az egész délelőt eltelt, a küldöttek nem jöttek. Az emberek már nyugtalanok voltak, olyan terv is született, hogy újabb küldöttség megy el Potyondiék keresésére. Végre föl ötkor, a munkanap végén, hosszú, elnyújtott kiáltás visszhangzott a Duna vize fölött.

— Jönnék Potyondiék.

Mindenki a kapuhoz tódult, hogy láthassa a régen várt embereket. S jöttek lélekszakadva Potyondi József, Kovács Árpád, Nagy Ferenc és Holub Alajos. Potyondi sírt, amint a kapun belé-

pett. Elfúlt a szava jelentéstétel közben.

— Elvtársak, barátaim! Minden hatalom a miénk! Mától kezdve valóság a proletárok diktatúrája.

A tömeg néhány pillanatig megilletődött csendben hallgatott. Hosszú évtizedek harcai után mindenki lenyűgözött a fenséges pillanat, a győzelem új, hatalmas érzése. Azután megáradt a nép a gyárudvaron. A műhelycsarnokok kiürültek. S a néma csendben Potyondi állt a szóközi emelvényre. Ez a nyugodt sziklaember, az angyalföldiek legendás Potyondi Jósakája kohóizzású tiszta férfi, kiváló gyári lakatos, aki később is az utolsó percig helytállt az újpesti direktóriumban. S amikor a Horthy-bíróság fejére oltatta a halálos ítéletet, nyugodtan csak annyit válaszolt: mégis győz a világförradalom.

Potyondi fergeteges örömkitéréssek közben a hatalomról, a tennivalókról beszélt. A beszéd végén valaki észrevette, hogy a gyűlött hajcsár, Pecsusz művezető, mentené irháját a kapu felé.

Egy szóra művezetőt úr! — hallat-zott a stentori kiáltás.

A tömeg körülállta a remegő embert, aki szóhoz sem tudott jutni. S akkor a kazánműhelyből másik jeles férfiút, Gondá művezetőt tuskolták kifelé, aki szintén igen serény volt a sanyargatásban. Sorsuk már nem sok jóval biztatott, de Potyondi egyetlen mozdulattal lecsillapította társait, majd így szól: a két művezető felé:

— Magukra most már nincs szükségünk. A gyár új gazdái nem igénylik szolgálataikat.

A nagy szimbólumok erejével hatott a kép, mikor a két hajcsár a hajógyáriak néma sorfala között kimasírozott a kapun. Az egybesereglett munkásság azonnym-

ban új művezetőt választott Szikora Adolf személyében s a Fiuméből akkor odakerült mérnököt, Charbert Gyulát közakarattal kikiáltották igazgatónak.

E forró perceket másnap két hízenet nyomában két izgalmas esemény követte. Futár érkezett a Visegrádi utcából: a munkásság megbízottai azonnal induljanak a párházba, fontos teendők megbeszélésére. Potyondiék késedelem nélkül útrakeltek.

A másik üzenet a Ganz Vagongyárból érkezett. Nagyvülésre hívták a testvérgyár küldötteit. Azonnymában száz hajógyári indult el. Hőb Alajossal az élen, hogy részt vegyenek a nagyvülésen.

A vagongyárban is forró volt a hangulat. Izgatottan várták a szónoklatot. S ebben a feszült légkörben robbanás erejével hatott a hír: Kende Tódor, a munkásnyűző, gyűlölt és rettegett igazgató ott van a gyárpületben.

— Halál a sánta Luciferre! — ordította valaki nagy hangon.

Felbomlott a rend. Hangorkán jelezte, levegőben hadonászó esernyők bizonyították, hogy az igazgató nem sok jót várhat. Egy szakasznyi munkás azonnal el is indult keresésére.

Eközben egy önkéntes szónok bejelentette, hogy a WM-ben már rendet teremtettek a munkások. Weiss Manfréd már jó ideje nem igazgató. De a csepeliek úgy határozta, hogy ha volt gazdájuk overált hűz, és odaáll a munkápad mellé, a gyárban maradhat.

Egy kaján hang válaszolt a szónoknak, nagy derűtséget kelteve: — Overált a sánta Luciferre? Hol az a becsületes overál, amely erre a csúfságra vállalkoznék?

A mondas után csend támadt, mert hozták Kende Tódort. A megtermett, egyik lábára bicegő

igazgató kilépett az udvarra. Kihirdették, hogy egy kétajtós szekrényben találtak rá az irodája mellett.

— Lámpavasra vele! — követelte a tömeg.

Ez a Kende Tódor, a későbbi nagyhatalmú GYOSZ-igazgató, mindent megtejt, hogy kivívja a közutálatot. Büntetett, levont, frontra vezényelt, börtönbe csukott. S ha egy-egy fiatal szerelő valami jobb munkáért folyamodott hozzá, kurtán azt válaszolta:

— Küldd el a feleséged, majd vele megbeszelem.

Útött hát az óra, felelnie kellett. Ott állt a lámpavas alatt, nyakában a kötéllel, amikor néhány bizalmi nagynehezen lebeszélte a tömeget a kivégzésről. Kende megkönnyebbülten, felszeg mosollyal tekintett széjfel.

— Arcátlan kandurja, még rajtunk vigyorog — visította ekkor egy feltűzött nőszemély és esernyőjével az igazgató fejére húzott. Zuhogni kezdett az ütések zápora. A vagongyáriak a villamosmegállóig csépeltek az elűzött igazgatót.

A hajógyáriak ilyen izgalmak hírével tértek meg a Váci útra, ahová Potyondiék is visszaértek.

A főbizalmi beszámolt a Jancsik Ferenczel folytatott megbeszélésről.

— A párttal egyetértésben megerősítjük a munkástanácsot. Megszervezzük a termelést, a gyár irányítását — mondotta, majd megszuszengő hangján így folytatta:

— Ugy állunk most mi, proletárok a gyárak udvarán, mint a honfoglalók. Mi raktuk az épület falát. Mi építettük, mozgattuk a gépeket, mégse volt semmi a miénk. Eljött az óra, a jó gazda lelkiismeretével vegyük most birtokba a hazát.

A hatalmas tömeg az igazgató-sági épületbe vonul, ahol a munkástanács ülésezett. A terem zsúfolásig megtelt. A kint rekedtek pedig a nyitott ajtókon, ablakon át figyeltek.

Először Potyondit is javasolták a munkástanácsba, de ő elhárította a tisztséget, mondván, hogy őt és Holub Alajost az 500-as tanácsba is beválasztották, s ezenkívül tagja az újpesti városi munkástanácsnak is. A vita végül a legnépszerűbb, közbizalomnak örvendő embereket állította a vezető helyekre. Nagy Ferenc esztergályos lett az elnök, Papp János öntő a helyettese. A tagok között Katona mérnök és Bán József kazánműhelyi művezető is helyett kapott. A munkástanács végül Nagy Ferencet jelölte ki teljhatalommal a termelés irányítására. Ezzel a munkásság teljesen átvette a hajógyár vezetését.

Nem sokkal később még egy lelkes határozatot hoztak a hajógyáriak: „Miénk a hatalom, van fegyverünk, szervezzük meg a vörös gárdát a hatalom védelmére.” Fegyverforgatókban addig sem volt hiány, hiszen a gyárban már február 3-a óta folyt a fegyveres kiképzés.

S a hajógyárban megalakult a 633 főt számláló munkászászlóalj. Pécsi Pál főmérnök lett a parancsnoka, a nagyszerű Kovács Árpád pedig a politikai biztos. Ez a gárda később a szlovákiai harcokban, mint a 3/11-es zászlóalj aratott sok dicsőséget. Bebizonyította, hogy a Váci úti honfoglalók szíve helvén van, akkor is, ha veszélybe kerül a proletárhatalom.

**Következő riportunk:
MINDEN A MIÉNK**